

Prof. dr hab. Grzegorz Sobolewski

Szkoła Główna Służby Pożarniczej

Warszawa, 21 kwietnia 2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Bartosza KUBALA
na temat:

UWARUNKOWANIA WSTĄPIENIA DO TERYTORIALNEJ SŁUŻBY WOJSKOWEJ NA PRZYKŁADZIE 11 MAŁOPOLSKIEJ BRYGADY OBRONY TERYTORIALNEJ IM. GEN. BRYG. LEOPOLDA OKULICKIEGO, PS. „NIEDŹWIADEK”

opracowanej pod kierownictwem naukowym prof. dr. hab. Sławomira M. Mazura

1. Kwestie ogólne

Siły zbrojne stanowią największą i najlepiej zorganizowaną, fundamentalną część organizacji państwowej. Ich wysoka sprawność decyduje o stabilności i sile państwa, o jego suwerenności oraz o zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Organizacja, wyposażenie i skuteczność działania sił zbrojnych stanowią główne wyznaczniki siły państwa, które często decydują o jego znaczeniu i pozycji w stosunkach międzynarodowych. Właściwie zorganizowane, wyposażone i wyszkolone, często o unikatowych zdolnościach działania, wydzielone do likwidacji zagrożeń jednostki Sił Zbrojnych RP, działając na podstawie czytelnych i jednolitych procedur, wynikających z obowiązujących przepisów prawa, powinny zapewnić co najmniej wysoki stopień skuteczności rozwiązywania sytuacji kryzysowych o charakterze militarnym i niemilitarnym.

Mimo że Wojska Obrony Terytorialnej (WOT) w obecnym kształcie powstały dopiero w 2017 r., to stanowią istotny element systemu bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Jako piąty i najnowszy rodzaj Sił Zbrojnych RP, realizują one wiele przedsięwzięć o militarnym oraz niemilitarnym wymiarze. Wskazując umiejscowienie Wojsk Obrony Terytorialnej w systemie bezpieczeństwa narodowego, można stwierdzić, że są one częścią podsystemu operacyjnego, tj. podsystemu obronnego państwa. Zakres zadań formacji terytorialnej nie ogranicza się jednakże tylko do prowadzenia działań militarnych. Bardzo szeroka gama zadań odnosi się również do wsparcia podsystemu ochronnego państwa. Stąd też możemy przyjąć, że Wojska Obrony Terytorialnej realizują zadania na rzecz własnych wojsk operacyjnych i wojsk państw NATO w postaci działań regularnych, jak i nieregularnych, a także wsparcia ludności cywilnej i organów władzy w działaniach ratowniczych i ochrony ludności. Działając we własnych stałych rejonach odpowiedzialności, jednostki WOT aktywnie uczestniczą w życiu społeczności lokalnych. Ich funkcjonowanie wpisuje się zatem w przyjęte przez formację motto *Zawsze gotowi, zawsze blisko*, a sam czynnik „terytorialności” jest wyjątkowo mocno akcentowany. Utworzenie WOT bezpośrednio więc wpływa na poziom bezpieczeństwa ludności cywilnej i militarnego państwa.

Na tym tle rozprawę Pana mgr. Bartosza Kubala należy postrzegać pozytywnie. Doktorant odniósł się do bardzo ważnego obecnie problemu, jakim jest poszukiwanie w sposób naukowy czynników i motywów mogących mieć wpływ na podejmowane decyzje odnośnie do pełnienia służby w strukturach Wojska Polskiego. Dlatego, mając na uwadze przywołane wcześniej fakty oraz aktualne potrzeby poszukiwania skutecznej koncepcji motywowania do służby w szeregach WOT, rozwijania patriotyzmu wśród obywateli Rzeczypospolitej, z satysfakcją przyjąłem wyzwanie zrecenzowania rozprawy doktorskiej Pana mgr. Bartosza Kubala na temat *Uwarunkowania wstąpienia do terytorialnej służby wojskowej na przykładzie 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Leopolda Okulickiego, ps. „Niedźwiadek”*, napisanej pod kierownictwem naukowym prof. dr. hab. Sławomira M. Mazura.

Przedstawioną przez Autora motywację podjęcia badań w postaci, iż istnieje [...] *potrzeba opisanie czynników i motywów mogących mieć wpływ na podejmowane decyzje odnośnie do pełnienia służby jako żołnierz OT oraz fakt, iż do Wojskowego Centrum Edukacji Obywatelskiej, odpowiadającego m.in. za publikacje wojskowych sprawozdań z badań naukowych nie wpłynęło żadne opracowanie na temat motywacji podjęcia służby w WOT (s. 4)*, należy uznać za zasadną. Rozprawa może się przyczynić do poprawy promocji oraz rekrutacji do terytorialnej służby wojskowej, określenia profilu motywacyjnego kandydatów, skuteczności i atrakcyjności stosowanych rozwiązań szkoleniowo-organizacyjnych.

Badania prowadzone przez Doktoranta w zakresie uwarunkowań decyzji kandydatów wstąpienia do terytorialnej służby wojskowej na przykładzie 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej, a także próba wskazania uniwersalnych determinantów podejmowania decyzji o przystąpieniu do służby w wojskach terytorialnych, należy uznać za zasadne, a także bardzo oczekiwane nie tylko w strukturach WOT, ale też w środowisku specjalistów z zakresu rekrutacji do służby wojskowej. Powyższe wyjaśnienia uzasadniają potrzebę podjęcia tematu i przedstawienia rezultatów badań w formie opracowania naukowego, ujmującego w sposób całościowy przedmiotową problematykę.

2. Ocena rozprawy

Rozprawa doktorska Pana mgr. Bartosza Kubala, na temat *Uwarunkowania wstąpienia do terytorialnej służby wojskowej na przykładzie 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Leopolda Okulickiego, ps. „Niedźwiadek”*, jest monografią naukową napisaną na dobrym poziomie pod względem metodologicznym i charakteryzuje się bogatymi walorami merytorycznymi. Strona redakcyjna nie budzi większych zastrzeżeń, chociaż Autor nie ustrzegł się pewnych błędów natury redakcyjnej. Struktura pracy obejmuje solidnie opracowaną teorię przedmiotu badań, przyjęte założenia badawcze, w tym zmienne i wskaźniki oraz zastosowane metody i techniki badawcze, a także opis wyników badań sondażowych wraz z ich analizą i podsumowaniem. W sumie rozprawa liczy 369 stron.

Doktorant, przedstawiając realizowany proces badawczy w formie rozprawy doktorskiej zastosował dość nowatorskie podejście, gdyż pierwszy rozdział zawiera szeroki opis teorii problemu, w kolejnym Autor przedstawił przyjęte założenia badawcze, natomiast w rozdziale trzecim w głównej mierze przedstawione zostały wyniki badań sondażowych. W kontekście tak przyjętej struktury rozprawy doktorskiej, bardzo proszę w ramach publicznej obrony przedstawić argumenty, którymi się Pan kierował, przyjmując taki układ rozprawy doktorskiej.

W szczególności procesu badawczego Autor wprowadza czytelnika, prezentując bogatą i solidną wiedzę teoretyczną o Wojskach Obrony Terytorialnej, przedstawiając:

- genezę i rozwój obrony terytorialnej w Polsce, jak i innych krajach w świetle literatury przedmiotu,
- zasady funkcjonowania WOT jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych w Polsce,
- istotę i zakres terytorialnej służby wojskowej na przykładzie 11 MBOT,

- system szkolenia żołnierzy,
- regulacje organizacyjne i prawno-finansowe służby,
- analizę sprawozdań naukowych dotyczących determinantów rozpoczęcia służby w WOT.

Doktorant słusznie przyjął założenie, że (s. 6) *powszechność obrony narodowej jest historycznie uzasadnionym kryterium decydującym o efektywności obrony niepodległości, suwerenności i terytorialnej nienaruszalności granic kraju. Wyraża się ona w akceptacji i udziale całego społeczeństwa oraz wszystkich elementów państwa w przygotowaniach obronnych.* Współcześnie bezpieczeństwo militarne Polski oznacza realizację procesu, który ma zapewnić zdolność obrony i ochrony żywotnych interesów narodowych (głównie suwerenność, niepodległość i terytorialność) poprzez właściwą politykę bezpieczeństwa, dobrą współpracę międzynarodową w ramach Sojuszu NATO, UE i ze strategicznymi partnerami (USA, Francja, Niemcy) oraz wykorzystanie własnych zdolności obronnych i ochronnych. Budowanie skutecznego potencjału obronno-ochronnego na dwóch uzupełniających się komponentach, jakimi są profesjonalne siły zbrojne (wojska operacyjne) i powszechna obrona terytorialna (w tym wojska Obrony Terytorialnej), a ponadto możliwość wykorzystania pozamilitarnych ogniw obronnych i całego społeczeństwa do zapewnienia bezpieczeństwa militarnego, powinno stanowić podstawę skutecznej strategii obronnej naszego państwa, podobnie jak ma to miejsce w innych krajach demokratycznych.

Z uznaniem dla wysiłku badawczego należy przyjąć treści podrozdziału pierwszego, w ramach którego Autor dokonuje też prezentacji istniejących rozwiązań formacji terytorialnych w innych krajach między innymi: w Dani, Finlandii, Szwecji, Norwegii, Szwajcarii czy też Wielkiej Brytanii. Jednak pewien niedosyt wzbudza brak wyrazistej analizy prezentowanych rozwiązań w kontekście naszych potrzeb budowania zdolności obronnych. Przykładowo, które z rozwiązań umiejscowienia formacji OT w narodowych systemach obrony ocenia Pan jako najbardziej racjonalne i możliwe do zaadaptowania w naszym systemie obronnym?

W dalszej części rozdziału pierwszego została przedstawiona merytoryczna i interesująca charakterystyka Wojsk Obrony Terytorialnej jako piątego rodzaju Sił Zbrojnych. Doktorant określił przeznaczenie, misję i zadania WOT, a także przedstawił aktualną strukturę jednostek terytorialnych. Trafnym rozwiązaniem było przedstawienie zadań i systemu dowodzenia WOT w różnych stanach funkcjonowania państwa – to daje rzeczywisty obraz przydatności tego rodzaju sił zbrojnych w okresie pokoju, kryzysu i wojny. W dalszej części rozdziału zostały przedstawione wyniki badań w zakresie struktury i zadań 11 Małopolskiej Brygady Obrony

Terytorialnej. Jedynie mało precyzyjnie zostały zdefiniowane nazwy terenowych organów wykonawczych Ministra Obrony Narodowej na terenie Małopolski (s. 82), lecz wynika to z zachodzących zmian prawnych w tym zakresie. Istotnym czynnikiem decydującym o motywacji przystąpienia do analizowanej formacji są założenia szkolenia żołnierzy OT. W tym obszarze doskonale sobie poradził Doktorant, analizując samą organizację i przebieg szkolenia żołnierzy WOT. Następnie Autor przedstawił rozwiązania prawno-finansowe służby w tego typu formacji, charakteryzując zasady i warunki naboru oraz tryb zwalniania żołnierzy WOT, uprawnienia, obowiązki i świadczenia finansowe pracodawcy oraz uprawnienia, obowiązki i świadczenia finansowe żołnierzy OT.

Istotną część badań, decydującą o rozwiązaniu problemu głównego, a tym samym wkładu do teorii nauki o bezpieczeństwie, stanowi podrozdział 1.5: *Uwarunkowania decyzji o wyborze rodzaju pełnionej służby wojskowej*. Podrozdział ten oceniam jako najbardziej twórczy, wyraziście eksponujący uzyskane wyniki badań oraz ich związek z przyjętym celem i problemem badawczym recenzowanej dysertacji. Treści podrozdziału zawierają bowiem ujęcie teoretyczne identyfikacji i wpływu poszczególnych czynników na podjęcie decyzji o przystąpieniu do służby wojskowej w różnej formie.

Oceniając treść pierwszego rozdziału, należy stwierdzić, że Doktorant, prowadząc badania w zakresie aktualnego stanu wiedzy zasad i uwarunkowań funkcjonowania WOT, a także czynników skłaniających kandydatów do rozpoczęcia służby w tej formacji, trafnie określił sytuację problemową i zbudował solidny fundament dla przyjętych założeń badawczych.

Metodologiczne podstawy rozprawy zostały zawarte w rozdziale drugim w ramach którego Doktorant określił przedmiot i cele badań, problemy i hipotezy badawcze, zmienne i wskaźniki, wskazał też zastosowane metody, techniki, narzędzia badawcze oraz zaprezentował teren i organizację badań. Przedmiot badań dysertacji stanowiły uwarunkowania decyzji o wstąpieniu do 11 MBOT w celu pełnienia terytorialnej służby wojskowej. Pewne wątpliwości wzbudza podejście Doktoranta rozbicia celu na eksploracyjny, opisowy i wyjaśniający. W mojej ocenie podział wydaje się trochę sztuczny, a efektem badań było wskazanie, wynikające z procesu badawczego, rzeczywistych czynników wpływających na motywy decyzji o wstąpieniu do WOT wraz z próbą poznania ich przyczyn i uzasadnieniem podjętych decyzji.

Konsekwentnie do potrzeb badawczych Doktorant sformułował główny problem badawczy wyrażony w postaci pytania: *Jakie są przyczyny wstąpienia do terytorialnej służby*

wojskowej na przykładzie 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Leopolda Okulickiego, ps. „NIEDŹWIADEK”?

Pomocne w rozwiązaniu tak sprecyzowanego problemu badawczego i osiągnięciu celu były trafnie określone pytania badawcze, typu:

- Jakie aspekty miały wpływ na podjęcie decyzji o wstąpieniu do 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej?
- Jaki był wpływ zaproponowanych atraktorów szkoleniowo-sprzętowych na motywację do wstąpienia do 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej?
- Jaki był wpływ nowych rozwiązań organizacyjnych oraz prawno-finansowych na ocenę tej formy służby w 11 Małopolskiej Brygadzie Obrony Terytorialnej?

Rozwiązanie polegające na formułowaniu hipotez w odniesieniu do problemu głównego, jak i przyjętych szczegółowych problemów badawczych, należy uznać za bardzo dojrzałe metodologicznie i sprawia, że założenia badawcze przyjęte przez Doktoranta stają się bardziej czytelne. Dokonując oceny korelacji sformułowanych problemów badawczych i przyjętych hipotez, można stwierdzić, że są one czytelne i na ogół trafne. Pewne drobne wątpliwości można mieć jedynie do przyjętej hipotezy cząstkowej w odniesieniu do ostatniego problemu szczegółowego. Zasadne byłoby bardziej precyzyjnie wskazać założenia wynikające z istniejących uwarunkowań służby w 11 Małopolskiej Brygadzie Obrony Terytorialnej, gdyż jak sam Autor zaznaczył, iż badani byli tylko żołnierze tej jednostki.

W dalszej części rozprawy poświęconej założeniom metodologicznym odnajdujemy opis zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych oraz określenia zmiennych i wskaźników, a także charakterystyki terenu i samego przebiegu procesu badań. Mając na uwadze interdyscyplinarny charakter prowadzonych badań, uważam, że Doktorant dokonał trafnego doboru metod, technik i narzędzi oraz zastosował właściwe ograniczenia, zapewniające osiągnięcie założonego celu badań. Warto podkreślić duży wysiłek Doktoranta w zakresie zastosowania metod empirycznych w postaci sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankietowania i wywiadu eksperckiego. Istotne jest również to, że właściwe badania zostały poprzedzone badaniami pilotażowymi. Założeniem pilotażowych badań było stwierdzenie, czy pytania zawarte w ankiecie są zrozumiałe i czy układ ankiety nie sprawia problemu respondentowi w wyrażeniu opinii oraz czy uzyskane wyniki będą pomocne w weryfikacji przyjętych hipotez. Tak zastosowane podejście pozwoliło uniknąć błędów i zrealizować przyjęte założenia badawcze.

Badania właściwe (empiryczne) przeprowadzono na przełomie lat 2019/2020. Poprawnie określono grupę badawczą i w badaniu ankietowym wzięło udział 253 żołnierzy

11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej. Przygotowany kwestionariusz ankiety dla żołnierzy jednostek 11 Brygady zawierał 44 pytań: 24 zamkniętych, 3 półotwartych i 17 otwartych oraz metryczkę charakteryzującą respondentów. Ponadto przyjęto racjonalne założenia do wytypowania trzech kandydatów do przeprowadzenia wywiadu eksperckiego.

Dokonując podsumowania założeń metodologicznych, należy ocenić, że tytuł recenzowanej pracy, założony cele badań, sformułowane problemy badawcze i założenia hipotetyczne oraz przyjęte do ich rozwiązania metody łączą przejrzyste i spójne relacje logicznego wynikania, pozostając z sobą w jasnym, nienagannym związku przyczynowo-skutkowym. Przedłożona do oceny praca, mimo wskazanych wątpliwości w warstwie metodologicznej, jest dziełem naukowym, odpowiadającym pod względem sformułowanych założeń badawczych i zastosowanych metod badawczych wymogom stawianym rozprawom doktorskim. Przyjęte założenia metodologiczne pozwoliły uzyskać udokumentowany materiał teoretyczny o cennych walorach poznawczych.

Przechodząc do dalszej oceny recenzowanej rozprawy, warto podkreślić część dotyczącą omówienia uzyskanych wyników badań opinii respondentów. Badania sondażowe, prowadzone techniką ankietowania i wywiadu, były ukierunkowane na uzyskanie odpowiedzi na stawiane pytania badawcze i weryfikację przyjętych hipotez. Autor w interesujący sposób podzielił uzyskane wyniki badań na dające się wyodrębnić cztery grupy motywów do podjęcia służby w strukturach WOT. W pierwszej wyniki badań dotyczyły czynników osobistych (zawodowych) i finansowych, w ramach której poszukiwano motywów, które respondenci wskazywali jako czynnik decydujący (tylko jeden do wyboru, najważniejszy) o wyborze służby w WOT. W kolejnej grupie motywów rozpatrywano czynniki patriotyczne, zainteresowania wojskiem i możliwości pomocy ludziom w sytuacjach kryzysowych. Zarówno wyniki ankiety, jak i przeprowadzonego wywiadu potwierdzają przyjęte założenia hipotetyczne, że możliwość połączenia życia osobistego i zawodowego ze służbą w wojsku, pobudki patriotyczne, zainteresowanie wojskiem, chęć pomocy innym w sytuacjach kryzysowych były wiodącymi aspektami w podejmowaniu decyzji o wstąpieniu do 11 MBOT. W dalszej części rozdziału analizie poddano czynniki innowacyjności, nowoczesności, kursów i szkoleń. Wyniki badań dowodzą, że dla żołnierzy OT najważniejsze jest atrakcyjne szkolenie, nowoczesna broń oraz możliwość doskonalenia umiejętności poprzez udział w kursach i szkoleniach. Ostatnią grupą motywacji do przystąpienia do służby w strukturach 11 MBOT były czynniki wynikające z rozwiązań organizacyjnych i regulacji prawno-finansowych. Dodatkowym atutem prezentowanych wyników badań empirycznych są wnioski podsumowujące każdy podrozdział.

W zakończeniu Autor zawarł refleksję streszczającą zasadniczy dorobek badawczy, przedstawiając trafne propozycje i postulaty w zakresie identyfikacji i analizy determinantów decyzji, które zdecydowały o wstąpieniu żołnierzy do 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej. Uzyskane wyniki badań w tym zakresie powinny służyć opracowaniu koncepcji promocji i systemu rekrutacji do służby w WOT. Dlatego bardzo proszę o ocenę obecnego systemu rekrutacji i ewentualne propozycje zmian. Autor odniósł się także do poziomu osiągnięcia zakładanego celu, rozwiązania problemów badawczych i weryfikacji przyjętych hipotez oraz sformułował wnioski końcowe badań. Dysertację wieńczą bogata bibliografia, poprawnie sporządzone wykazy wykresów, tabel i rysunków oraz załączniki. Podsumowując, w pełni podzielam opinie Doktoranta, że (s. 325) *powołanie piątego rodzaju Sił Zbrojnych, jakim są Wojska Obrony Terytorialnej i zaproponowanie nowej formy służby wojskowej pozwoliło zagospodarować potencjał patriotyczny drzemiący w obywatelach-ochotnikach, dla których chęć służby Ojczyźnie, a w dalszej kolejności lokalnej społeczności znalazła ujście w służbie w Obronie Terytorialnej.*

Całość dysertacji opracowano w sposób czytelny i staranny. Przedstawiane treści merytoryczne zostały wzbogacone wieloma wykresami i rysunkami, co sprawia, że materiał badawczy może być interesujący dla czytelnika.

3. Wnioski końcowe

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Bartosza Kubala, na temat *Uwarunkowania wstąpienia do terytorialnej służby wojskowej na przykładzie 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Leopolda Okulickiego, ps. „Niedźwiadek”*, posiada dużą wartość metodologiczną i merytoryczną, co sprawia, że recenzowaną rozprawę oceniam pozytywnie. Mocną stroną recenzowanej rozprawy jest solidna teoria problemu i szeroko prowadzone badania sondażowe oraz przejrzyste zestawienie uzyskanych wyników. Dysertacja posiada walory rozprawy naukowej i źródła wiedzy o bardzo istotnym dzisiaj obszarze bezpieczeństwa militarnego, jakim jest potencjał obronny. Identyfikacja i zrozumienie motywów przystępowania do służby wojskowej może wymiennie przyczynić się do planowanego zwiększenia potencjału żołnierzy i poprawić jakość przyszłych żołnierzy. Doktorant wykazał się bogatą wiedzą merytoryczną z zakresu przedmiotu badań, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań. Przedstawione w formie rozprawy doktorskiej pisemne opracowanie wyników badań świadczy o umiejętności Autora do samodzielnego i uporządkowanego metodologicznie rozwiązywania złożonych problemów naukowych.

Mając na względzie całość przedstawionej oceny, uznaję, że rozprawa spełnia ustawowe wymogi dotyczące opracowania rozprawy doktorskiej określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018, poz. 1668, z późn. zm.), stąd też wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Bartosza Kubala do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

